

Scopingsadvies Project-MER Verdieping Europaterminal te Antwerpen

Initiatiefnemer:

Havenbedrijf Antwerpen nv van publiek recht
Zaha Hadidplein 1
2030 Antwerpen

18/12/2018
PRMER-3131-SA

1. Inleiding

Het milieueffectrapport wordt opgesteld met het oog op de vergunning voor de volledige kaaimuurrenovatie en –verdieping in functie van een optimalere capaciteitsbenutting voor de Europaterminal in de Antwerpse haven. Het project houdt de verdieping en vergroting van een bestaande zeecontainerterminal in. De wens is om de containerverwerkingscapaciteit met ca. 50% te vergroten. In de huidige toestand vindt er ook een permanente bemaling plaats in de zone net achter de kaaimuur in functie van de stabiliteit van deze kaaimuur met een debiet van maximum 4.700 m³/dag en 1.700.000 m³/jaar (op basis van de meetgegevens van de afgelopen jaren; destijds aangemeld voor 16.800 m³/dag). Deze bemaling zal minstens behouden blijven tijdens de duur van de werken; stabiliteitsonderzoek is lopende om na te gaan of de bemaling na afwerking van de nieuwe kaaimuur eventueel zou kunnen uitgeschakeld worden. De locatie interfereert met het Habitatrichtlijngebied (SBZ-H) “Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent” (BE2300006) en aan het Vogelrichtlijngebied (SBZ-V) “Schorren en polders van de Benedenschelde” (BE2301336) in Vlaanderen en mogelijk ook met de “Brabantse Wal” en “Westerschelde & Saeftinghe” in Nederland.

Op basis van de huidige inzichten is deze activiteit onderworpen aan de MER-plicht volgens het project-m.e.r.-besluit¹, met name:

- Bijlage I: rubriek 26: *“Wijziging of uitbreiding van in deze bijlage opgenomen projecten, wanneer die wijziging of uitbreiding aanleiding geeft tot de overschrijding van de in deze bijlage genoemde drempelwaarden, voor zover deze bestaan”, met name een wijziging van een rubriek 12-project uit de bijlage I : “Zeehandelshavens, met het land verbonden en buiten havens gelegen pieren voor lossen en laden (met uitzondering van pieren voor veerboten) die schepen van meer dan 1350 ton kunnen ontvangen.”*
- Bijlage II: rubriek 10 o): *“Werken voor het onttrekken of kunstmatig aanvullen van grondwater: Grondwaterwinningen of kunstmatige aanvullingen van grondwater als de capaciteit 2500 m³ per dag of meer bedraagt”*

De dienst Mer ontving de aanmelding met vraag tot scopingadvies op 19/10/2018. Er werd door de initiatiefnemer van het project een openbare raadpleging georganiseerd van 23/10/2018 tot 30/11/2018. In functie van deze raadpleging werd de aanmeldingsnota vanaf 23 oktober 2018 op de website van het Havenbedrijf Antwerpen geplaatst (<https://portofantwerp.com/nl/inspraak>) en werd gedurende deze periode een e-mailadres EUT@portofantwerp.com opengesteld voor inspraakreacties. Het stadsbestuur Antwerpen en het gemeentebestuur Beveren werden door het Havenbedrijf Antwerpen op 29 oktober 2018 gevraagd om de aankondiging van deze publieke raadpleging over te nemen op hun gemeentelijke website. Deze aankondiging werd op 7 november 2018 op de websites van de beide gemeentes geplaatst. De binnengelopen reacties werden vervolgens bezorgd aan de dienst Mer. De dienst Mer vroeg tevens adviezen bij relevante administraties en openbare besturen (zie bijlage).

¹ Besluit van de Vlaamse Regering van 10 december 2004 houdende vaststelling van de categorieën van projecten onderworpen aan milieueffectrapportage, B.S. 17 februari 2005, zoals herhaaldelijk gewijzigd.

Gezien de ligging van het project nabij Nederland - het projectgebied ligt op het dichtste punt (ten NW) op ca. 2,3 km van de Nederlandse grens - werden de bevoegde autoriteiten geraadpleegd. De Nederlandse gemeenbesturen van Hulst, Woensdrecht en Reimerswaal werden op 29 oktober 2018 door het Havenbedrijf Antwerpen gevraagd om de publieke raadpleging bekend te maken via hun geëigende kanalen.

De dienst Mer stelt dit scopingsadvies op met het oog op de inhoudsafbakening en de methodologie van het MER. Zij houdt rekening met de principieel verplichte onderdelen van een project-MER op basis van art. 4.3.7 van het DABM², de informatie uit de openbare raadpleging en de ontvangen schriftelijke adviezen.

Inspiraakreacties van onderstaande aard worden als niet relevant beschouwd voor de opmaak van een project-MER:

- reacties die uitsluitend een persoonlijk standpunt inhouden over de wenselijkheid van het project;
- reacties die geen deel uitmaken van de decretaal vereiste elementen van een project-MER (vb. kostenbatenanalyse, waardevermindering of –vermeerdering van onroerend goed per perceel, persoonlijke voorkeuren van omwonenden, ...);
- reacties die gaan over procedurele aspecten buiten deze project-MER procedure;
- reacties die betrekking hebben op niet-inhoudelijke zaken (verklaring symbolen, legende figuren, spellingsfouten, ...);
- reacties die betrekking hebben op zaken buiten de scope van het project-MER.

Dit scopingsadvies heeft betrekking op de reikwijdte, het detailleringsniveau en de inhoudelijke aanpak van het project-MER. Het project-MER moet opgesteld worden zoals door de initiatiefnemer voorgesteld werd in de aanmelding en aangevuld/aangepast worden volgens de specifieke vereisten die in dit scopingsadvies geformuleerd zijn.

2. Verantwoording, beschrijving project en alternatieven

Hoofdstuk 2 in de aanmelding beschrijft op een voldoende wijze de ruimtelijke situering, de verantwoording en het voorgenomen project, nl. de volledige kaaimuurrenovatie en verdieping van de Schelde t.h.v. de kaaimuur in functie van een optimalere capaciteitsbenutting voor de terminal. Het projectgebied wordt duidelijk afgebakend. Dit kan in het definitieve MER worden overgenomen.

Het verband tussen dit project en het “Complex project ECA” zal duidelijk beschreven worden.

Aanvullend op de aanmelding moeten de **volgende punten ook beschreven worden:**

- Vanuit de adviezen kwam de vraag om de impact van de gerenoveerde terminal, incl. de manoeuvreerruimte voor de grotere schepen, op de nautiek t.h.v. de terminal en op de Westerschelde te onderzoeken. Het is aan te bevelen om dit buiten het project-MER te

² Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, B.S. 3 juni 1995, zoals herhaaldelijk (DABM).

doen. Indien er mogelijke (aanzienlijke) milieueffecten aan gekoppeld zijn dient dit uiteraard verder in het MER te worden opgenomen.

Alternatievenonderzoek in milieueffectrapportage is belangrijk. De alternatieven/varianten, beschreven in §2.4 van de aanmelding kunnen, voor zover nog geldig en correct bij het beëindigen van het milieueffectenonderzoek, in de project-MER worden overgenomen. Alternatieven kunnen tijdens het onderzoek gegenereerd worden. Voor- en nadelen van deze alternatieven worden beschreven (zie verder).

Het nulalternatief, m.n. het niet uitvoeren van het project, zal in het MER opgenomen worden als de referentiesituatie (zie §3 van dit scopingsadvies).

3. Algemene en methodologische aspecten

Referentiesituatie, bestaande toestand en ontwikkelingsscenario's

De afbakening van het studiegebied moet voldoende gemotiveerd worden per discipline, rekening houdend met het feit dat het studiegebied zowel het projectgebied als het gebied waar de mogelijke milieueffecten zich kunnen voordoen moet omvatten. Indien in de loop van het verdere m.e.r.-onderzoek zou blijken dat de milieueffecten verder reiken dan oorspronkelijk verwacht, dient het oorspronkelijk studiegebied uiteraard uitgebreid te worden. Het afbakeningsproces is dus een iteratief proces dat bij de redactie van het ontwerp-eindrapport dient afgerond te zijn. De ruimtelijke afbakening van het studiegebied zal voor elke discipline duidelijk tekstueel worden beschreven en op kaart worden voorgesteld.

In het project-MER zullen de effecten van de geplande toestand beschreven worden tegenover de **referentietoestand**. De referentiesituatie is “toestand van het studiegebied zonder het geplande project”, m.n. de huidige toestand, zoals omschreven in hoofdstuk 3 van de aanmelding. Om de effecten van de grondwaterverlaging door bemaling duidelijk in beeld te brengen zal men voor “Grondwater” een andere referentietoestand hanteren, namelijk deze met een zgn. “Nulpomping” of de natuurlijke grondwaterstand.

In het MER moet duidelijk aangegeven worden met welke **ontwikkelingsscenario's** rekening gehouden wordt, of juist niet, bij de beschrijving van een referentiesituatie en/of het beoordelingskader. Voor elk ontwikkelingsscenario moet duidelijk gemotiveerd worden waarom. Er moet ook aangegeven worden voor welke disciplines de ontwikkelingsscenario's al dan niet relevant zijn. Dit moet beschreven worden in een algemeen hoofdstuk voorafgaand aan de effectbespreking per discipline.

Zo zal de modal split die i.h.k.v. het “Complex project ECA” (met een streefwaarde van 15 % spoorverkeer) voorop gesteld wordt, zeker als een gestuurd ontwikkelingsscenario worden meegenomen bij de milieubeoordeling van de mobiliteits- geluids- luchtkwaliteit- en gezondheidseffecten. Het MER zal aangeven welke bijkomende (spoor-)infrastructuur eventueel noodzakelijk is om deze streefwaarde te halen. Het is daarbij ook belangrijk dat aangegeven wordt welke initiatiefnemer voor elk van deze maatregel zal/moet optreden.

Wanneer er tijdens het opstellen van het project-MER nieuwe ontwikkelingsscenario's naar boven komen, moeten deze toegevoegd worden.

Milieueffecten, geplande toestand en milderende maatregelen

De **methodologie voor de effectbeschrijving en -beoordeling** moet **voor elke discipline** in het project-MER duidelijk en transparant omschreven worden. Er wordt gestreefd naar een maximale kwantitatieve beschrijving van de effecten. Hierbij wordt er steeds vanuit gegaan dat de "effecten van de vernieuwde Europaterminal" het "verschil" is tussen de gekozen referentietoestand (zie hierboven) en de geplande toestand, zijnde de situatie tijdens en na de uitvoering van het project. Tevens moet per discipline aangegeven worden op basis van welke criteria een effect beoordeeld wordt. Het resterend effect na de milderende maatregelen moet aangegeven en gekoppeld worden aan het gehanteerde beoordelingskader. De effectbespreking en -beoordeling moet transparant gebeuren.

Het ingreep-effectschema (tabel 3-1 p.32 in de aanmelding) zal in het MER, waar noodzakelijk, verder uitgebreid worden met de diverse effectgroepen die beschreven zullen worden bij de effectbeschrijving in het definitieve MER. De tabel wordt dus in de loop van het verder onderzoek iteratief aangepast en zal in het milieueffectrapport voor het hoofdstuk waarin de effectbeschrijving gebeurt, behandeld worden.

In hoofdstuk 3 zal ook gemotiveerd worden waarom de "afbraakfase" niet relevant is (cf. art. 4.3.7 §1, bijlage IIbis en art.4.3.7 §2 van het eerder vernoemde DABM).

Cumulatieve effecten, o.a. in relatie tot het "Complex project ECA" moeten onderzocht worden, indien relevant.

Vergelijking van de alternatieven

Zoals hoger gesteld (zie §2 van dit scopingsadvies) is de vergelijking van verschillende alternatieven in een project-MER zeer belangrijk. De alternatieven zoals opgenomen in §2 van dit scopingsadvies zullen op een objectieve manier worden afgewogen. Andere alternatieven kunnen tijdens het verloop van de onderzoek gegenereerd worden. Voor- en nadelen van de mogelijke alternatieven (of onderdelen) worden in voorkomend geval vanuit de milieuaspecten omschreven. De methodologie ter vergelijking van de verschillende alternatieven zal, indien er toch een alternatievenafweging dient te gebeuren, duidelijk beschreven worden.

Deze project-MER zal minstens aantonen welke projectvarianten, beschreven in hoofdstuk 2 van de aanmelding en in voorkomend geval de nieuw gegenereerde alternatieven, het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is en dit op basis van de meest relevante negatieve en positieve milieueffecten.

Compenserende maatregelen kunnen nooit a priori meegerekend worden bij die afweging van de projectalternatieven. Compensatie dient steeds apart beschouwd te worden en is pas mogelijk nadat alle alternatieven zijn afgewogen en nadat zou blijken dat het MMA toch nog aanzienlijke effecten zou hebben, zelfs na toepassing van alle mogelijke milderende maatregelen. Enkel

milderende maatregelen kunnen mee het voorwerp zijn van de afweging en zijn aan de locatie gebonden.

Bij de beschrijving van de bestaande toestand en van de milieueffecten moet, als aanvulling op de_aanmelding, voldoende aandacht besteed worden aan het volgende:

Discipline water:

- Effecten van de bemaling (reikwijdte en diepte van de afpompingskegel) tijdens, en in het geval dit bij de exploitatie van de terminal nog nodig zouden zijn, worden t.a.v. een “nulpomping” berekend en beschreven.
- Effecten op de hydrodynamiek en sedimenttransport van het baggeren in de Schelde t.h.v. de Europaterminal worden gerapporteerd. Deze van het terugstorten dienen enkel deel uit te maken van dit rapport indien zou blijken dat men deze actie niet kan uitvoeren binnen een andere bestaande vergunning.
- Voor de modellering van sediment in de Schelde is het cruciaal de seizoenale variatie mee op te nemen om onder andere ook de effecten in droge periodes (tijdens de zomer wanneer saliniteit en zwevend stof dus opwaarts kunnen oprukken) mee te nemen. Idealiter wordt ook aangetoond/ingeschat hoe groot de onzekerheid op de modeloutput is, aangezien vb. zwevende stofgehalten moeilijk voorspelbaar blijken te zijn. In het kader van de beoordeling van vertroebeling en de effecten op **biodiversiteit** is het van belang om de effecten op fytoplankton (en zoöplankton) te bespreken en te evalueren (het is zeker nuttig dit ‘opgesplitst’ te doen onder het kwaliteitselement waterflora).
- Mogelijk gewijzigde golfslag t.h.v. de Europaterminal zal worden gerapporteerd indien daarover gegevens beschikbaar zijn.
- Gezien de ingrepen in een getijgebonden rivier plaatsvinden is het evident dat de effecten op het watersysteem beschreven worden door een deskundige Water – deeldomein Mariene Waters.

Discipline mens-mobiliteit:

- Bereken en beschrijf de noodzakelijke transporten in de aanlegfase. Beschrijf de wegen die daarvoor zullen gebruikt worden. Toets deze aan de aanwezige (kwetsbare) populaties langsheen deze route. In deze fase zal tevens de (extra) verkeersgeneratie die ontstaat door een intensiever gebruik van de Noordzeeterminal mee in rekening worden gebracht.
- Bereken en beschrijf de noodzakelijke transporten in de exploitatiefase aangezien door de capaciteitsuitbreiding dit tevens een verkeersaantrekkende werking zal hebben, ook op Nederlands grondgebied. Beschrijf deze effecten aan de hand van de huidige modal split van 1% via het spoor en ook met een modal split van 15% via het spoor. Beschrijf ook hier de wegen die daarvoor zullen gebruikt worden. Toets ook deze aan de aanwezige (kwetsbare) populaties langsheen deze route.
- Mogelijke wijzigingen in het scheepvaartverkeer worden gerapporteerd.
- Aangezien er geen wijzigingen op het luchtvaartverkeer te verwachten zijn worden deze niet in het MER behandeld.

Discipline geluid & trillingen:

- De effecten van de gewenste activiteiten op de geluidsbelasting ter hoogte van de dichtstbijzijnde woningen en ter hoogte van de grens Nederland / België en indien relevant ter hoogte van de dichtstbijzijnde woningen in Nederland, dienen kwantitatief in beeld gebracht te worden.

Discipline lucht:

- De effecten van de gewenste activiteiten op de luchtkwaliteit (NO_x, PM₁₀, PM_{2,5}) ter hoogte van de dichtstbijzijnde woningen en ter hoogte van de grens Nederland / België en indien relevant ter hoogte van de dichtstbijzijnde woningen in Nederland, dienen kwantitatief in beeld gebracht te worden.

Discipline biodiversiteit:

- Een passende beoordeling, zoals bedoeld in de Europese Habitatrichtlijn, zal worden opgemaakt zowel voor de aangrenzende Natura2000-gebieden in Vlaanderen als deze in Nederland, m.n. de Brabantse Wal (Noordoostzijde van het projectgebied, op ca. 5 km) en Westerschelde & Saefthinghe (westkant van het projectgebied, op ca. 2,2 km).
- Gezien de interferentie met VEN zal eveneens een verscherpte natuurtoets worden opgemaakt.
- Mogelijke effecten t.g.v. een gewijzigde golfslag zullen kwalitatief worden beschreven.
- Het lijkt noodzakelijk een kwantitatieve begroting te voorzien voor de stikstofdepositie en deze af te toetsen aan het geldend PAS/N-significantiekader, zowel in Vlaanderen als in Nederland.
- Het valt aan te bevelen het *'Advies betreffende het toetsen van projecten aan de kwaliteitselementen volgens de Kaderrichtlijn Water voor onder meer het waterlichaam Zeeschelde IV'* van het INBO te raadplegen (te verkrijgen via <https://pureportal.inbo.be/portal/files/13796750/INBO.A.3614.pdf>). Er kan bij de opgegeven contactpersoon gevraagd worden of de data (13.09.2017) nu nog voldoende actueel zijn.
- Aangegeven zal worden of de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000gebieden in gevaar komen of niet. Hierbij dient in het bijzonder aandacht besteed te worden aan de stikstofdepositie. De Natura2000-gebieden zijn immers al overbelast met stikstofdepositie. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van het Nederlandse rekeninstrument Aerius (www.Aerius.nl) om de stikstofdepositie ter hoogte van stikstofgevoelige habitats en/of leefgebieden kwantitatief in beeld te brengen.
- Overige mogelijke effecten op fauna en flora, bijvoorbeeld vanwege het verder verdiepen van de rivier en het mogelijk elders storten van het baggerslib, dienen hierbij in beeld gebracht te worden.

Discipline landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie:

- Beschrijf eerst de concrete effecten door de wijziging van geomorfologische processen, de structuur- en relatiewijzigingen, het verlies aan erfgoedwaarde, de wijziging perceptieve kenmerken en geef dan pas een beoordeling. Deze effecten worden voor wat het "Beschermd Landschap Groot Buitenschoor-Galgenschoor" betreft beoordeeld t.a.v. het

beschermingsbesluit voor het “Cultuurhistorisch Beschermd Landschap Groot Buitenschoor-Galgenschoor” en zijn natuurwetenschappelijke waarden (slik en schor).

Discipline Mens-gezondheid:

- Bij het in beeld brengen van de effecten van de voorgenomen activiteiten op de volksgezondheid dienen ook de dichtstbijzijnde woningen/woongebieden (ook in Nederland) betrokken te worden.

Gewestgrensoverschrijdende effecten :

- Het MER zal in een apart hoofdstuk de te verwachten grensoverschrijdende effecten beschrijven (zoals hierboven reeds aangehaald).

Nog enkele typo's die bij tekstovername in het MER dienen aangepast:

- p. 50, voorlaatste al., 2de zin: “worden” schrappen.
- p. 51, 1ste al., 3de zin: “in” schrappen

4. Leemten in de kennis

Het project-MER zal opgave doen van de leemten in de kennis die tijdens het uitvoeren van het milieueffectenonderzoek werd vastgesteld. Deze leemten kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de concrete inrichting van het projectgebied, maar kunnen tevens betrekking hebben op de gebruikte methode en het inzicht in het milieueffectenonderzoek.

Aangegeven zal worden hoe met deze leemten is omgegaan en hoe zij kunnen doorwerken in de verdere besluitvorming.

5. Monitoring en evaluatie

In het project-MER zal per discipline aangegeven worden of er eventueel opvolgingsmaatregelen voor te stellen zijn die vanuit de leemten in de kennis noodzakelijk worden geacht of die nodig zijn in functie van de aanpak en inhoud voor de vervolgpprocedure en besluitvorming. Het MER zal ook aangeven welke maatregelen er dienen genomen te worden indien monitoringsresultaten uitwijzen dat er toch nog negatieve of milderende effecten optreden. (bijv. uitspraken onder de vorm van: *als ...[waargenomen effect] dan ... [te nemen maatregel]).*

6. Integratie en eindsynthese

In een afzonderlijk deel zal het MER een discipline-overschrijdende, samenvatting geven over de verwachte gevolgen voor het milieu en hoe en in welke mate de voorgestelde maatregelen deze kunnen voorkomen of milderende. De milderende maatregelen zullen in één overzichtelijke tabel opgelijst worden. De milderende maatregelen die voorgesteld zijn vanuit verschillende disciplines

zullen discipline-overschrijdend t.o.v. elkaar afgewogen worden. Bij de milderende maatregelen dient aangegeven te worden waar deze zullen/kunnen doorwerken.

Het project-MER zal ook aangeven of het project voor het leefmilieu een haalbaar project is en desnoods aangeven welke maatregelen het project wel haalbaar maakt.

7. Tewerkstelling, investering en gebruikte materialen

Extra investeringskosten van de voorgestelde milderende maatregelen of alternatieven kunnen in dit hoofdstuk worden gerapporteerd.

8. Niet-technische samenvatting

De niet-technische samenvatting zal een afzonderlijk leesbaar deel van het rapport vormen dat de essentie van de overige delen beknopt en correct weergeeft. De tekst moet zodanig geschreven zijn dat hij begrijpelijk is voor een gemiddelde lezer. Figuren of kaarten dienen ter ondersteuning van de tekst in deze samenvatting te zijn opgenomen. Bij het schrijven van de niet-technische samenvatting kan gebruik gemaakt worden van de handleiding “niet-technische samenvatting” zoals gepubliceerd op www.mervlaanderen.be. Deze niet-technische samenvatting zal in het MER als afzonderlijk hoofdstuk opgenomen ofwel als afzonderlijk document opgesteld worden.

9. Goedkeuring team van erkende MER-deskundigen

Zoals voorgesteld in de aanmelding worden volgende disciplines in het project-MER opgesteld door een erkend MER-deskundige: bodem, water, geluid en trillingen, lucht, biodiversiteit landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie en mens-ruimtelijke aspecten en mobiliteit.

Het in de aanmelding voorgestelde team van erkende MER-deskundigen wordt goedgekeurd **mits toevoeging van een erkend deskundige Water, deeldomein Mariene Waters**. Wijzigingen aan het team van deskundigen in de loop van het m.e.r. moeten gemeld worden aan de dienst Mer.

Tenslotte wordt aanbevolen tijdens het opstellen van het MER contact te houden met de dienst Mer en met de overige instanties, in het bijzonder in functie van de verwerking van hun adviezen in het MER.

Digitaal getekend

Door Liesl Vanautgaerden

Projectmanager Directie Gebiedsontwikkeling

Afdeling Gebiedsontwikkeling, Omgevingsplanning en -projecten

Bijlage

Aantal inspraakreacties die tijdens de openbare raadpleging ingediend werden bij de:

- initiatiefnemer: 1 (Milieuvereniging Benegora, Woensdrecht)
- gemeenten en de dienst Mer : geen

Lijst met de instanties die gereageerd hebben met opmerkingen en betrokken worden in de verdere procedure:

- Departement MOW
- De Vlaamse Waterweg-Afdeling Zeeschelde
- Omgevingsdienst Midden – en West-Brabant (Provincie Noord-Brabant, NL)
- Rijkswaterstaat Zee en Delta (NL)
- Gemeente Woensdrecht (NL)
- ANB-Antwerpen
- Onroerend Erfgoed Antwerpen

Lijst met de instanties die gereageerd hebben zonder opmerkingen en betrokken worden in de verdere procedure:

- Stad Antwerpen
- Gemeente Beveren

Lijst met de instanties die niet gereageerd hebben³:

- Provincie Antwerpen
- Provincie Oost-Vlaanderen
- Departement Omgeving GOP Projecten
- Gedeputeerde Staten van Zeeland (NL)
- Gemeente Hulst (NL)
- Gemeente Riemerswaal (NL)
- NMBS

³ Deze instanties moeten niet verder betrokken worden in de m.e.r.-procedure